

Samenvatting

Onderwerp

Oordeel CTIVD klacht Bits of Freedom

Datum

15 juni 2022

Bits of Freedom (BoF) heeft op 7 juli 2021 een klacht ingediend bij de afdeling klachtbehandeling van de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD). BoF is een organisatie die zich inzet voor de rechten van burgers.

Burgers en belangenorganisaties kunnen bij de afdeling klachtbehandeling een klacht indienen over het (vermeend) handelen van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD). De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is verantwoordelijk voor de AIVD. De minister van Defensie is verantwoordelijk voor de MIVD.

Wat zijn bulkdatasets?

Grote hoeveelheden gegevens worden ook wel 'bulk' genoemd. Bulkdatasets bevatten soms wel miljoenen gegevens van heel veel personen.

De afdeling toezicht van de CTIVD heeft in een rapport uit 2020 de AIVD en de MIVD het advies gegeven bulkdatasets die zijn verkregen met de hackbevoegdheid, te vernietigen. Ondanks dat er soms belangrijke gegevens voor de taakuitvoering van de AIVD en de MIVD tussen zitten. Bulkdatasets kunnen de diensten helpen met de taak om de nationale veiligheid te beschermen. De afdeling toezicht van de CTIVD geeft de ministers alleen advies. De ministers zijn dus niet verplicht om dit advies uit te voeren. De ministers namen het advies van de afdeling toezicht niet over. Zij besloten de gegevens van vijf bulkdatasets toch te bewaren.

Wat is de klacht?

BoF klaagt erover dat de AIVD en de MIVD de bulkdatasets niet op tijd vernietigen en langer opslaan dan is toegestaan volgens de wet.

Bulkdatasets maken (grote) inbreuk op de privacy van veel burgers. Daarom mogen ze niet zomaar (lang) worden opgeslagen en gebruikt. Volgens de wet moeten de gegevens die zijn verzameld met een bijzondere bevoegdheid na maximaal anderhalf jaar worden vernietigd. De diensten hebben deze gegevens al langer dan anderhalf jaar bewaard. BoF wil daarom dat de AIVD en de MIVD zich aan de wet houden en deze gegevens vernietigen.

BoF heeft ook geklaagd over de manier waarop de AIVD en de MIVD deze gegevens met buitenlandse inlichtingendiensten zouden delen, omdat de diensten geen extra garanties krijgen hoe deze buitenlandse partners ermee omgaan.

Het bewaren van gegevens

Gegevens uit de bulkdatasets die relevant zijn voor de dienst mogen lang worden bewaard. Het is daarom belangrijk dat gegevens niet zomaar als relevant worden beoordeeld. De diensten moeten deze gegevens eerst onderzoeken. Alleen als gegevens belangrijk zijn voor een onderzoek van de diensten, mogen de gegevens als 'relevant' worden beoordeeld. Gegevens die niet relevant zijn, moeten meteen worden vernietigd.

De wet geeft geen uitleg over hoe de relevantie van gegevens moet worden beoordeeld. Deze beoordeling kan gaan over een stukje van een bulkdataset of door de hele bulkdataset relevant te verklaren.

De ministers van BZK en van Defensie hebben al eerder gezegd dat zij vinden dat de diensten een hele bulkdataset als relevant mogen beoordelen. Er kan volgens de ministers namelijk informatie in deze set zitten van burgers waar de AIVD of de MIVD onderzoek naar (gaan) doen en daarom zijn de gegevens uit deze bulkdataset allemaal relevant.

De afdeling toezicht van de CTIVD heeft in 2019 en 2020 gezegd dat een hele bulkdataset niet als relevant kan worden beoordeeld. In een bulkdataset zitten namelijk ook gegevens die niet belangrijk zijn voor de onderzoeken van de diensten, maar wel privacygevoelig. Bijvoorbeeld over burgers die de AIVD en de MIVD niet onderzoeken en ze zullen ook nooit onderzoek naar die burgers gaan doen.

Het langer bewaren van gegevens

Naar aanleiding van het rapport van de afdeling toezicht van de CTIVD in 2020, kwamen de ministers van BZK en van Defensie met een tijdelijke regeling. Deze startte op 6 november 2020. De ministers van BZK en van Defensie kunnen een tijdelijke regeling zelf opstellen. Het parlement stemt niet over een tijdelijke regeling. Bij een wet moet dat wel.

De ministers van BZK en van Defensie vinden het belangrijk dat gegevens die nog niet zijn onderzocht op relevantie langer dan anderhalf jaar kunnen worden bewaard en gebruikt. De gegevens kunnen namelijk helpen met de taak van de diensten de nationale veiligheid te beschermen. Maar ze moeten ook de privacy van burgers beschermen. De ministers hebben daarom in de tijdelijke regeling regels opgesteld waar de diensten zich aan moeten houden. Deze regeling geldt voor alle bulkdatasets, dus ook voor de vijf bulkdatasets waarover de klacht gaat.

Oordeel

Het oordeel van de afdeling klachtbehandeling heeft meerdere onderdelen:

1) Oordeel over de relevantiebeoordeling en het langer bewaren

De afdeling klachtbehandeling oordeelt dat het niet mogelijk is om te zeggen dat een hele bulkdataset 'relevant' is. De beoordeling van de gegevens in de vijf bulkdatasets is door de diensten dan ook niet goed uitgevoerd. Inmiddels is de termijn uit de wet van anderhalf jaar voorbij. De AIVD en de MIVD mogen de vijf bulkdatasets daarom niet langer bewaren. Er zitten te

veel gegevens in van mensen die niet relevant zijn (of worden) voor de onderzoeken van de AIVD en de MIVD.

De ministers willen met de tijdelijke regeling zorgen dat de AIVD en de MIVD ook de vijf bulkdatasets langer dan anderhalf jaar kunnen bewaren. In de wet staat dat dit niet mag en de wet gaat voor.

2) Oordeel over het nakomen van de tijdelijke regeling

De afdeling klachtbehandeling heeft ook onderzocht hoe de diensten de tijdelijke regeling uitvoeren. De afdeling klachtbehandeling vindt dat de AIVD en de MIVD de tijdelijke regeling niet zorgvuldig nakomen.

De AIVD en de MIVD hebben bij de herbeoordeling niet goed opgeschreven waarom de bulkdatasets nog belangrijk zijn voor hun werk. De AIVD en de MIVD hebben aangegeven dat een aantal keer voor hun taken gebruik is van gemaakt van gegevens uit elk van de vijf bulkdatasets. Dat alleen is niet voldoende. De diensten konden bijvoorbeeld ook aangeven in welke onderzoeken de gegevens belangrijk zijn geweest en waarom de gegevens belangrijk zijn voor onderzoeken in de toekomst. Ook hebben zij niet opgeschreven of bepaalde delen van een bulkdataset kunnen worden vernietigd. De MIVD heeft de herbeoordeling van de vijf bulkdatasets daarnaast te laat afgerond.

De afdeling klachtbehandeling snapt dat de vijf bulkdatasets belangrijk zijn om Nederland veilig te houden en dat anderhalf jaar soms te kort is voor de AIVD en de MIVD om hun werk goed te blijven doen. Maar deze termijn staat wel in de wet.

De ministers hebben niet aan het parlement om toestemming gevraagd om een langere termijn voor de AIVD en de MIVD om de bulkdatasets te bewaren. Dit hadden zij wel kunnen doen. De afdeling toezicht van de CTIVD heeft namelijk al in 2019 gezegd dat de manier waarop een bulkdataset wordt beoordeeld op relevantie in strijd met de wet is. Ook heeft deze afdeling in september 2020 in een rapport gezegd dat deze bulkdatasets moeten worden vernietigd.

3) Gevolg

De afdeling klachtbehandeling oordeelt dat de vijf bulkdatasets waarover de klacht gaat, moeten worden vernietigd. De bulkdatasets zijn (veel) langer dan anderhalf jaar bewaard. En dat is de maximale termijn volgens de wet.

De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD oordeelt bindend. Dit betekent dat de ministers van BZK en van Defensie de vijf bulkdatasets moeten vernietigen en aan de afdeling klachtbehandeling en aan BoF moeten laten weten hoe en wanneer zij de bulkdatasets vernietigen.

4) Oordeel over het delen van gegevens met buitenlandse diensten

BoF vindt ook de manier waarop de AIVD en de MIVD de bulkdatasets met het buitenland deelt niet goed. De AIVD en de MIVD hebben de bulkdatasets na rapport nr. 70 van de afdeling toezicht van de CTIVD niet met het buitenland gedeeld. Daarom geeft de afdeling klachtbehandeling geen oordeel over deze klacht.